

КОРНИЛО УСТИЯНОВИЧ

1839—1904

Із усіх десятеро дітей о. Миколи Устияновича, (що був, як відомо, ровесником, приятелем і товаришем Маркіяна Шашкевича), найвище піднявся його найстарший син Корнило.

Цей маляр, поет і письменник, обдарований незвичайною уявою й живою вдачею, спостерігливістю та просто феноменальною пам'яттю, вже в дуже молодих роках розвиває свої великі таланти. Вже як гімназійний ученик краще орієнтується у хаосі тодішньої політичної плутанини, ніж не один старший, досвідчений громадянин. А галицька безхребетність тих часів усуміш із москвофільськими настроями, австрійською орієнтацією, польськими симпатіями й зазіханнями була нерозбірною, мутною саламахою, що в ній тяжко було визнаватися! Та все ж Корнило Устиянович вже тоді стає на щиро народній площині. Стає народовцем найчистішої води, й таким шляхом іде до самої смерті.

Малярства вчиться у Відні, куди переїхав враз із своїм молодшим братом Миколою, що записався там на філософію. Обидва юнаки мусять бідувати й гірко пробиватися крізь життя, як більшість наших молодих академіків у тих часах. Вранішнього снідання не має, ще би! Це ж зайвий видаток. За те один із Устияновичів обідає у мензі, а братові, що зістався тієї днини вдома, приносить із мензи хліб до чаю.

Брати чергуються совісно. Той, що зістається, мусить насититися хлібом і чаєм. Теж морока з чобітьми, що тоді в моді й тільки в одного, (бо другий мав черевики). З плащем, сурдутом, капелюхом — що тільки один може вдягати... Але ці невгоди, труднощі, а часто й муки, обидва Устияновичі переносять із найбільшим стоїцизмом, гідним філософів-клясиків старої доби. Бачать же кругом, що іншим студентам не краще жилося! Зате студії ідуть добре. Кожен хоче якнайскоріше добитися свого хліба й покінчити з бідою.

Чи Корнило Устиянович покінчив усі малярські ступні у віденській академії штуки, не знаю. Певне те, що пізніше виїхав до Росії, де вчився у Москві й Петербурзі. Мав рідного брата Теодозія мировим суддею у Сухум-Кале на Кавказі, і той удержує Корнила по столицях Росії. Пізніше він переїздить сам на Кавказ, де око мистця захоплюється його неописаною красою.

Коли вернувся у Галичину, привіз багато образів із прегарними кавказькими краєвидами. Вони мальовані в академічно-клясичнім стилі, живі й природні, з теплим кольоритом полудня. Відчувається з них подув розпечених скал дикого Кавказу, легіт з-над синього моря.

Корнило Устиянович думає посвятитися зовсім малярству й відчинити у Львові мистецьку робітню. Це ж осередок культурного й політичного життя Галичини, її найбільше місто. Але на жаль не знаходить між своїми земляками жадного розу-

міння й матеріальної піддержки. Байдуже, затуркане й пригноблене громадянство тих часів не цікавиться клясичним мистецтвом! Галицький загумінок потапає усеціло в п'їтьмі дезорієнтації й невіжества.

Відчув це болюче мистець із Божої ласки Корнило Устиянович! Він, — що звидів архитвори великих європейських геніїв у Відні, Москві й Петербурзі та хотів піднести цю галузь мистецтва й у своїй батьківщині!

Бачив теж із тієї високої перспективи, яка величезна різниця між культурним Заходом, що його в дечім репрезентував тоді Відень — і Галичиною! Столиця Австрії була також осередком мистецького й музичного світу. Музеї повні прегарних збірок штуки, театри повні вистав, пес, а кругом шуміло й переливалось життя. Корнило Устиянович усвідомляв собі обовязок прикласти набуту науку до своїх діл, якщо судьба дозволила йому бувати в таких визначних і далеких місцевинах високого мистецтва.

І так сталося! Поїздки по Росії ще більше скристалізували його щиронародні погляди й почування. Коли він був у Петербурзі, ходив улицями, що бачили не так давно ще — Шевченка. Академія мистецтва, де вчився Устиянович, знала батька Тараса дуже добре. Кругом були речі, що на них гляділо вражливе, бистре око Шевченка, а всюди наче б бував іще його велетенський дух-геній. Те все прекрасно відчув Корнило Устиянович! Воно також відповідно спрямувало хід його думок та ідей.

Він зовсім вірно підхопив напрям Шевченка; щоб піддержати й підбадьорити духа галичан, треба черпати з нашої славної бувальщини. Виводити з неї високі, геройські особи, історичні постаті, що світили б своїм прикладом і вчили б нащадків не піддаватися біді.

Корнило Устиянович пише тоді дві історичні драми: „Ігор“ та „Олег“, як теж великий, історичний епос: „Іскоростень“. Цими творами автор хоче вплинути виховно на своїх земляків у Галичині. Змінити ті невідрадні політичні відносини, що спиняли всякий поступ і кристалізацію його загумінку.

Написав він також „Три цікаві загадки“, що виявляють наглядно незвичайну освіту й небуденну начитаність автора. В тім своїм творі він згадає багато клясиків старого світу. Забутих істориків і географів, що із їх скупих і загадкових описів про Кавказ і мандрівок народів вичитав Устиянович цікаві думки й натяки про народи, що мали там колись існувати. Історичні місцевини, руїни замків, мурів і твердинь — здогадні бої і мандрівка народів через недоступні гірські просмики цікавили його. Автор наче закликає вчених-спеціалістів до відповіді на його помітки й здогади про Кавказ.

Те саме із руїнами в Бубнищі, що їх оглядає Устиянович та звязує з драмою князя Святополка Окаянного!

Написав також до половини драму „Сава Чалий“, що мала бути його найкращим твором. Але щось перервало його писання. Можливо, що не бачучи в громадянстві і в тім напрямі

жадного розуміння, перестав писати. Але можливо, — це більше імовірно — що через матеріальну скруту!

Мусів заробляти на хліб і прожиток малюванням церков по містах і селах, з яких усі без винятку виконані по-мистецьки — в тім своєріднім стилі Устияновича, що взорувався на нашій старій, історичній ноші. Не копіював Візантії, ані готику, ані ренесансу, чи інших стилів. Черпав із наших скупих історичних зорів, і навіть у тім напрямі був народовцем та вчителем.

Його святі — коли не біблійні, а народні, як св. Володимир, Ольга, Андрій, — то мають ношу в типічно українським історичним стилі. І така церква в Коломиї, Перемишлянах, Карлові, Вістовій, Довгим і ін. безконечною чергою, мальовані Устияновичем. Церкви в Славську, Головецьку, Вижниці, Сучаві — мають його прегарні образи святих та іконостаси. Між ін. слід згадати і монументальний образ „Мойсей“ у Преображенській церкві у Львові.

Корнило Устиянович ніколи не був при грошах. Не вмів їх тримати для себе й рахувати. Тому теж часто не мав сотика при душі і просто не мав із чого жити. Тоді їхав до найближчої рідні, братів і сестер, де перебував довгий час. Їхав до брата Савина, пароха в Головецьку, брата Миколи, професора в Радівцях на Буковині, брата Володимира, військового ветеринара в Ряшеві, сестри Сальомеї Ших у Сучаві і Марії Бобикевич у Вижниці.

У вільних хвилях писав вірші, читав багато книжок. Переважно клясичних грецьких, латинських і німецьких філософів, істориків. Шкіцував образи з історичних українських княжих і козачих часів. Але здебільша портретував усіх членів своєї численної рідні. Тому також залишилося в неї дуже багато прегарних портретів молодих дівчат і жінок, рідше вже чоловіків.

Тому, що Корнило Устиянович мав феноменальну пам'ять, портретував із пам'яті теж і свого батька Миколу. Малював види Кавказу й інших околиць.

Намалював він також численні історичні сцени з нашої історії, що з них на жаль багато пропало. З тих, що залишилися, є великий образ „Князь Василько Теробовельський в тюрмі“ по осліпленні, „Плач Ярославни в Путивлі“, „Полтава“ і „Козак на чатах“. Може є ще й інші, про які я на жаль не знаю.

Залюбки малював він гуцульські типи, дівчат у народній ноші, види галицьких сіл.

Образи Корнила Устияновича, цього — як оцінюють чужинці — найбільшого мистця-маляря Галичини, мають тепер дуже велику вартість. Розкинені головню по численній родині, що розбрилася по великій австрійській державі й нині поділена кордонами. Якщо б зібрати ті цінні образи всі разом, заповнили б вони величезні салі якогось музею й доказали світові й усім гострим критикам — небуденно високий підхід мистця до свого сюжету та всебічне опанування техніки й мистецтва.

Портрети родини це поважні обличчя священників та їх жінок, що в шлюбних строях чи з чіпцями — стоять чи сидять. А все поважні, суворі. Молоді дівчата також такі, тільки чер-

вони коралі, яскраві стрічки — відмолджують атмосферу суворости. Малі діти з мрійними, задивленими очима — чергувалися б (в музею) із прегарними видами дикого, екзотичного Кавказу. Сніжні верхи гір вгорі, буйна рослинність внизу, а також сине, безкрає Чорне море!...

Тут же були б історичні особи нашої славної бувальщини, образи святих, народні типи, види сіл і лісів, тощо.

Якщо б Устиянович був мистцем-малярем іншого народу, то певне вшанували б його велике ім'я виданням альбому усіх його творів. Він же найбільший маляр українець по... Шевченку! Неменший як *Stuck, Böklin, Schwind*, а не діждався ще своєї докладної, вичерпної біографії та справедливої оцінки своєї небуденної особи, як і незвичайної, всебічної талановитости, що її посвятив усеціло своему народові.

Кустос музею „Гуцульщина“ в Коломиї, радник В. Кобринський, невиспущий збирач і знавець нашої старовини, заложив там і спеціальний кутик образів Устияновича. Зібрав уже більші та менші образи: портрети, види, скіци й нариси, а навіть прецікавий альбом цього забутого мистця Галичини.

Був би новий доказ великої культури нашого краю — такий альбом усіх його творів, що взорований і виданий на лад західньо-європейських мистців, цікавив би кожную культурну одиницю. Навіть за межами нашої землі!

Твори кисти Устияновича ждуть ще свого меценаса, що мав би охоту і фонди видати такий альбом. І що скоріш, — то краще, бо образи його переходять із рук до рук, з батька на сина, так що незабаром пропадуть між чужими людьми.

Може б яка із наших заможніших установ рішилася видати такий альбом?... Я радо подам усі потрібні інформації та адреси, де важніші й мені відомі образи знаходяться. Вони зовсім невідомі в Галичині, але нічим не уступають великим мистцям! Одним словом, прегарні під кожним оглядом і велика шкода, що пропадуть на чужині.

II

Коли перший розділ освітлює Корнила Устияновича з боку малярського, другий частинно обговорить його діяльність із політичної точки.

Мистець, щирий народовець, — боліє дуже над атмосферою в Галичині. Тому хоче вплинути і на політичну орієнтацію своїх земляків, що потапали в невіжестві й пітьмі, та самі не знали, куди їм пуститися.

Рішається видавати сатирично-гумористичний часопис „Зеркало“ і сам стає його головним редактором. В 1882. році появилось перше число, здається, фінансоване багатцем Федоровичем, бо маляр не мав на те жадних фондів.

Цей часопис має на меті струснути совістю й назадництвом галицької так званої інтелігенції. Вказати їй одинокий шлях поступу по лінії народницькій, національній. Ось рядки з „Зеркала“, написані ще перед кількома десятками літ:

„Як би то ми були всі думки одноі,
І думки одноі і волі одноі

Спаси невістну Русь від хитрих сватаців!

І як би ми були всі віри одноі,

А віри кріпкої і чудотворної

Єдино в себе, в Русь і лиш у своїх Богів...

То ми би люд спасли! То ми би Русь спасли!

А ми на сварці тратим час і тривожно ждем свого розгрому,

А нас... а нас спасти нікому!!..”

Часопис переплітаний густо актуальними тоді політичними справами, які з сатирою віддає публичній оцінці. У „Зеркалі“ співпрацювали д-р Вичоса, Золотий хлопець, Шкаралупник, Швиндель, Пархенблит, Болячка, Лазуїти, Patriotnik і ін. Всі вони політикують, лають уряд, вчать параграфів, тощо.

Корнило Устиянович писав під псевдонімом Корженко. Галичину заступала сільська дівчина в народній ноші, з гарним, гордим обличчям, що гідно борониться перед винародовленням.

„Зеркало“ в перших числах виявило свій напрям у вірші:

Ми не продалися нікому,
В нічії найми не підем,
Ми служим лиш народу своєму
І в блуд його не поведем.

II

А той Господь, котрий народи
Не роздавав в рабство ні в плін,
Той Бог, що всім хоче свободи,
Він буде нам щитом святим.

III

Він нас создав і нами правив,
Скрізь море горя тисяч літ,
І нас до днесь ніхто не збавив
Життя, то вже й не збавить, ніт!...

(Докінчення буде).

Д-р К. Чехович

НАУКОВІ ЗАСЛУГИ СТ. СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО

З приводу смерти найбільшого українського мовознавця і літературознавця Степана Смаль-Стоцького, появилось вже багато посмертних згадок і оглядів його діяльності, але між ними лише деякі звернули належну увагу на наукові заслуги Покійного. А тим часом саме його наукові заслуги, це те, чого не знищить ні ворожий натиск, що викривлює життя української нації, ні холодний подув байдужости до наукової творчости взагалі.

Як професор університету (від 1884. р.) і як член Української Академії Наук (від 1918. р.) він записався в історії української науки як безкомпромісовий оборонець тієї наукової правди, яку він сам своїми основними дослідями пізнав, і яку своїх учнів учив витривалою працею пізнавати. У науковій полеміці без-